

Laven – en symbios mellan svamp och alg

Foto: Leif Öster, Sveaskogs bildbank

◀ Skägglav som växer på både barrträd och lövträd.

Det finns lavar i alla världsdelar på jorden och de påträffas i nästan alla typer av miljöer, från havsnivå upp till flera tusen meters höjd över havet. Lavar växer på stenar, klippor, levande och döda träd, vid svavelkällor i vulkaniska områden och kan till och med leva på asfalt och betong. Lavar kan bli flera meter långa men det finns också lavar som är så små att man måste ha mikroskop för att kunna bestämma vilken art det rör sig om. Många lavararter är känsliga för luftföroreningar och kan därför användas som en indikator för förändringar i luftkvalitet.

Vad är en lav?

En lav är tillsynes en växt, men den består av två delar: en svamp och en alg. De lever tillsammans i något som kallas symbios och betyder att svampen och algen drar nytta av varandra. Algen tillför energi genom att omvandla ljuset från solen till energi genom fotosyntes, och svampen bidrar med stöd, skydd och vatten.

Laven har inga rötter och påverkar inte underlaget den växer på, exempelvis på träd sitter laven fast på det yttersta barklagret och skadar inte trädet på något sätt. En lav växer mycket långsamt och kan bli väldigt gammal.

Lavar och mossor förväxlas ibland men ett förenklat sätt att skilja dem åt är att mossor är oftast gröna och mjuka medan lavar är hårda och grå, gula, bruna eller svarta.

Olika sorters lavar

I Sverige finns det ca 2100 olika lavararter. Vissa sorter är platta och växer på stenar medan andra sorter växer som långa trådar från trädgrenar. Andra är markväxande och kan bilda stora mattor i torra skogar.

Fönsterlav

En sort som många säkert känner igen är fönsterlav, som även kallas vitmossa i handeln trots att den inte är en mossa. Det är denna lavart som pryder många adventsljusstakar. Den riktiga vitmossan är en mossartgrupp som är gröna eller rödaktiga och växer på myrar eller andra våta marker i skogslandskapet. Fönsterlav, eller vit renlav som den också heter, växer på torra marker i barrskogen. Den är ett värdefullt foder för renar och har även historiskt samlats in som vinterfoder till boskap. Tidigare har den också använts för att täta mellan fönster för att undvika kalldrag,

därav namnet fönsterlav. Lavar omfattas inte av allemansrätten eftersom de växer så långsamt. Det är inte lagligt att plocka lav för att kommersiellt sälja. Om man vill plocka för eget bruk till dekoration eller dylikt är det bäst att få markägarens tillstånd.

Hänglavar

Äldre skogar som ligger högt i landskapet eller har ett fuktigt klimat kan det bli väldigt rika på hänglav. Hänglav är en lavartgrupp som växer ner från trädens grenar, ibland kan skogen nästan se sjuk ut men det är tvärtom ett tecken på en välmående biotop med god luftkvalitet. Vissa arter av hänglavar, exempelvis tagellavar, är också ett viktigt foder för renar, speciellt då den vita renlaven ligger djupt begraven under snön. Förr fällde ibland renskötare hänglavsrika träd för att göra hänglavarna tillgängliga för renarna på vintern, antingen för att snöförhållandena var problematiska eller om man ville samla ihop hjorden inför flytt. Än idag kan man se ganska höga stubbar i skogen med träden liggandes kvar bredvid.

Världens längsta lav heter långskägge och finns på ett fåtal lokaler i Sverige. Laven kan bli uppemot 10 meter lång men vanligtvis är den kortare än 1 meter. Långskägget ser ut som en gurlang och trivs i fuktiga granskogar som inte har brunnit. Obekräftade uppgifter säger att den en gång faktiskt användes som julgransprydnad.

Lunglavar

En annan grupp lavar är bladlavarna och flera av dessa ingår i släktet lunglavar. I Sverige finns det sex arter och den mest kända är lunglaven som återfinns i huvudsak på lövträd och framförallt på sälg. När klimatet i skogen är fuktigt är lunglaven vackert grön, nästan som ett björklöv, men är det torrare så blir den grå. Sitt namn har den fått eftersom den liknar en lunga och man har också använt den som läkemedel då den troddes bota olika lungsjukdomar.

Lunglaven är en så kallad signalart, en sorts naturvärdesindikator, som signalerar att skogen där den växer avviker från det omgivande landskapet ur naturvårdssynpunkt.

Lavar omfattas inte av allemansrätten eftersom de växer så långsamt och det är inte lagligt att plocka lav för att kommersiellt sälja.